

RÜNDEKÜNNISE KONTSEPTSIOON VÄIKERIIGI KAITSESTRATEEGIAS

Jaan Murumets

1. Sissejuhatus

Artiklis¹ analüüsitakse, kuidas muuta väikeriikide ründekünnis võimalikult kõrgeks, arvestades riigi võimalusi ja vahendeid. Uurimiskeskmes on küsimus, milliseid strateegiaid või sõjalisi kontseptsioone võiksid väiksearvulisemad relvajõud sel eesmärgil kasutada ning kuidas kujundada vastase ründeplaan heidutavaid kulutõhusaid väestruktuure.

2. Teoreetiline raamistik

2.1. Analüüsi ulatus ja tulemuste rakendusvõimalused

Enne üksikasjalikumat analüüsi tuleb täpsustada, et uurimus kuulub kaitseplaneerimise, mitte operatsiooniplaneerimise valdkonda. Riigi käitumist kriisiolukorras mõjutab suuresti poliitiline ja sõjaline kontekst. Artiklis analüüsitakse esimest korda ründekünnise kontseptsiooni, mis võiks sobida lähtealuseks pikaajalisele kaitseplaneerimisele ning mida on võimalik kasutada riigi geograafilistest parameetritest, majanduslikust võimsusest ja väevõimest lähtudes.

2.2. Ründekünnise kontseptsioon

Ründekünnise kontseptsioonil põhineva kaitsestrateegia analüüsi lähtepunkt on selle vaatlemine vahendina, millega väikeriik saaks kaitsta oma julgeolekut sõjalise ründe korral, ning analüüsi aspektide määratlemine. Mida

¹ Artikkel tugineb NATO Teadus- ja Tehnoloogiaorganisatsiooni (STO) egiidi all ellu viidud ja Jaan Murumetsa juhitud rahvusvahelise töögrupi SAS-131 uuringule „Threshold Concepts for and by Smaller Forces“. Uuringu lõpparuanne on avaldatud NATO STO publikatsioonina juurdepääsupiiranguga „asutusesiseseks kasutamiseks“. Artiklit on raportiga võrreldes tunduvalt lühendatud, et olulisemad uuringutulemused oleks võimalik avaldada piiranguteta. NATO Teadus- ja Tehnoloogiaorganisatsiooni süsteemianalüüsi paneel tunnustas 2019. aasta kevadel Eesti juhitud rahvusvahelist töögruppi SAS-131 silmapaistva teadustulemuse auhinnaga (Panel Excellence Award).

mõista ründekünnise all? Kas see kattub heidutuse (ingl *deterrence*) mõistega või on see iseseisev mõiste? Kuidas suhestub riigi ründekünnis liitlasvägede koguvõime ja heidutusega? Milline on künniskaitse (ingl *threshold defence*) eesmärk ja kuidas mõõta selle tõhusust? Mil määral on võimalik teha üldistavaid järeldusi ja kuivõrd sõltuvad need kontekstist?

2.2.1. Tunne oma vastast

Ajaloost on teada küllaldaselt näiteid haavatavatest riikidest, kes ei suutnud vastase eesmärke või võimeid adekvaatselt hinnata. Sageli põhjusel, et teistsuguse kultuuritaustaga vastast hinnati iseenda väärtuste ja hinnangute põhjal. Esimene aspekt, millele ohustatud väikeriik peaks keskenduma, on arusaam vastase motiividest. See hõlmab nii materiaalseid tegureid, nagu territoorium või ressursid, kui ka emotsionaalseid tegureid, nagu rahvuslik uhkus. Põhjalik vastase sõjalise ja mittesõjalise võime analüüs peaks esile tooma seosed vastase kavatsuste ja võimete vahel. Ja lõpuks, et olla võimeline vastast mõjutama, tuleb mõista, mis on talle oluline ning mida tasuks sihile võtta või ähvardada. Nendeks sihtmärkideks võivad olla materiaalsed objektid, nagu hooned või lennuväljad, aga ka mittemateriaalsed tegurid, nagu maine hoidmine või poliitilise režiimi säilitamine.

Ohustatud riigil, eriti vastase vahetel naaberriigil, on sageli parem arusaam nendest asjaoludest kui mõnel sõjaliselt võimsamal, kuid geograafiliselt kaugemal riigil. Ühtlasi on samas piirkonnas asuval riigil võimalik suunata oma luure- ja analüüsivõime terendavale ohule. Sel põhjusel ongi väikeriigi esmaülesanne koguda oma vastase kohta kvaliteetset ja usutavat teavet ning suuta edastada seda usaldusväärselt ja turvaliselt liitlastele.

2.2.2. Keskendumine vastase eesmärkidele

Väikeriigid kipuvad sageli üle hindama oma tähtsust võimsate naabrite silmis. See ei lase neil adekvaatselt kaaluda, millistel tingimustel oleks vastane valmis riskima relvakonfliktiga piiratud eesmärkide saavutamiseks. Riski ja võiduvõimaluste kaalumisel on ülioluline hinnata objektiivselt vastase tegelikku eesmärki, et tarvitada sobivaid karistus- või tõkestusmeetmeid. Ühtlasi tuleb meeles pidada, et paljud konfliktid ei alga ratsionaalsetest sammudest, vaid lahvatavad valearvestusest, emotsioonipuhangust või liigest enesekindlusest. See toob meid tagasi esimese punkti juurde – oluline on tunda vastast ja saada aru, kuidas ta meie tegusid tajub. See eeldab aga analüüsi ja olukordade läbimängimist, et oleks võimalik selgitada välja konflikti tõenäolised vallandajad ja ennetavad plaanid nende maandamiseks.

2.2.3. Paindlikkus

Väestruktuure ja riiklikku poliitikat välja töötades tuleks arvestada, et need võimaldaksid tegutseda paindlikult nii eskaleeruva konflikti kui ka rahuaja ootamatuste korral. Liigagi tihti kohandatakse väestruktuur või poliitika kindlatele asjaoludele. Paindumatud tegevuskavad võivad ootamatu sündmuste arengu korral konflikti kujunemisele isegi kaasa aidata, piirates poliitilisi valikuvõimalusi. See on eriti oluline väikeriikide puhul, mille eelarve ja inimvara on piiratud. Paindlikkuse üks tahk on füüsiline ja vaimne nõtkus: väed peavad suutma kiirelt ümber paikneda, olles samal ajal ka valmis täitma erinevaid ülesandeid. Seejuures on erivarustust ja taristut soetada üsna lihtne, kuid inimeste ettevalmistamine eri rollide täitmiseks ja vastasest kiiremini nendega kohanemiseks on tunduvalt keerulisem. Siin võiksid väikeriikidel olla eelised, sest väiksemaid organisatsioone on lihtsam ümber kujundada kui suuri ja tugeva sisemise inertsiiga organisatsioone.

2.2.4. Ebamäärasuse külvamine

Ratsionaalne vastane kaalub põhjalikult oma plaanide eduvõimalusi, muidu ootaks teda kaotus. Heidutuse eesmärk on veenda vastast tegevusplaanist loobuma, tehes seda kas veenva oma- või liitlasvägede ühise jõudemonstratsiooniga või vähemasti tekitades vastases piisavat kahtlust eesmärkide saavutatavuses. Teatud aspektides, nagu liitlasvägede otsusekindlus, ei tohiks vastasel tekkida mingit kahtlust. Siiski on mõistlikum jätta paljudel juhtudel, nagu oluliste varade ja juhtkonna asukoht või oodatav reaktsioon, kõik lahtiseks. Tihtilugu on niisugune ebamäärasus seotud tegude teist või kolmandat järku mõjudega, eriti kui see puudutab tavapärasest sõjapidamisest vähem teoreetiliselt läbi töötatud valdkondi, nagu küber- või kaubandussõda.

2.2.5. Võimeanalüüs

Suurem osa riike lähtub pikaajalistest kaitseprogrammidest ning see kehtib ka riikliku poliitika ja strateegiade kujundamisel. Paraku on see aeganõudev ja üsna jäik protsess, mis töötab vastu eespool kirjeldatud paindlikkuse ja kohanemisvõimelisuse arendamisele. Vaid vähesed rahandusministeeriumid oleksid valmis soetama kalleid, mitut rolli täitvaid platvorme, mis võimaldaksid reageerida pidevalt muutuvale maailmale. Selle asemel võtab enamik riike oma poliitikakujundamise ja varustuse hankeprogrammide aluseks kõige tõenäolisemad arengustsenaariumid, määrates nende alusel kindlad rollid. Taas kord on väikeriigid eelisseisus, kuivõrd nende ambitsioonid on

tagasihoidlikumad ja ohud selgepiirilised. See võimaldab neil vajalikku paindlikkust paremini oma kavadesse lõimida, eriti pärast põhjalikku vajaduste analüüsi.

2.2.6. Õppused ja sõjamängud

Kiiresti kohandatavast erivarustusest ja taristust olulisemgi on aga vägede intellektuaalne paindlikkus, mis on vajalik kõikidel tasanditel alates taktika-tasandi jalaväelastest ja lõpetades kõrgeimate riigiametnikega. Selle saavutamise eeldus on pidev ja uusi õpikogemusi võimaldav praktika, eriti õppustel ja sõjamängudes, mille eesmärk on mängida läbi tõenäolised tegevuskäigud ja vahel selles ka ebaõnnestuda. Mõistagi annab selline lähenemine tulemusi ainult juhul, kui selles löövad kaasa päris osalised, kuid iseseisev väärtus uute ideede läbiproovimisel on ka kaitsevaldkonna teadus- ja rakendus-uuringutel ning kaitsetööstuse ekspertide oskusteabe kaasamisel. Õigeid inimesi leida ei ole lihtne ning väliõppuste korraldamine nõuab raha, mida võiks investeerida ka hangete tegemisse ja inimeste väljaõppesse. Mõnes riigis on kaitse-eelarve personalikulude osakaal kasvanud üle 60% ning kui lisada veel hanked ja üldkulud, siis ei jää üksuste väljaõppeks kuigi palju alles. Sellegipoolest on õppused ja sõjamängud äärmiselt olulised.

2.2.7. Väikeriikide kaitsepoliitika kolm põhieesmärki

Arvestades eespool kirjeldatud tegureid, võib väita, et üldiselt on vaenulikke naabreid heidutada soovivatel väikeriikidel vaja edukalt täita kolme rolli. Need on järgmised:

- 1) edastada liitlastele täpne ja õigeaegne olukorrajeldus, veenmaks neid olukorra tõsiduses;
- 2) takistada ründajal saavutamast oma eesmärgi enne kaitsemeetmete rakendamist või liitlaste saabumist;
- 3) tagada liitlastele ligipääs.

2.2.8. Kommunikatsioon

Väikeriikidel ei pruugi olla suurriikidele omaseid üleilmse haardega seiresüsteeme, see-eest on neil tõenäoliselt tunduvalt parem ettekujutus kohalikust geograafiast, ajaloost ja kontekstist. Just seda peavadki nad nii rahukui ka sõjaajal teistele selgitama, eriti võimalikele liitlastele. Kõik liitlased ei tegutse ühesuguse otsusekindlusega ja mõnda neist tuleb olukorra tõsiduses veenda, eriti tänapäevases vastuolusid täis inforuumis. Võib isegi juhtuda,

et võimalikud liitlased hakkavad otsima ettekäändeid mitte sekkuda ning nutikas vastane teeb kõik võimaliku, et soodustada otsustusvõimetust faktidega manipuleerides. Seetõttu peab väikeriigil olema võime koguda täpset ja usaldusväärset teavet ning tõlgendada seda tasakaalukalt ja veenvalt. Seda teavet on omakorda tarvis vahendada nii rahvusvahelisele meediale kui ka sõbralikele riikidele olukorras, kus vastane takistab järjekindlalt info edastamist ning õõnestab edastatavat sõnumit, seades selle kahtluse alla. Infosõjaline võime ei ole n-ö odav lõbu, kuid ilma selleta ei suuda ükski kogus suurtükke ega soomukeid tagada rahvusvahelise kogukonna toetust.

2.2.9. Kriisi hoidmine aktiivsena

Juhul, kui võimalik vastane suudab saavutada eesmärgi enne rahvusvahelises toetuses kokkuleppele jõudmist ja selle saabumist, muutub liitlaste panus kaitseoperatsioonist tunduvalt kulukamaks ja aeganõudvamaks sekkumisoperatsiooniks. Kõige halvema sündmuste arengu korral suudab vastane saavutada kiiresti oma eesmärgi ning esitleda ülejäänud maailmale sündinud fakti (pr *fait accompli*), mida ei ole võimalik küsimuse alla seada või mida ei tehtagi. Seetõttu on äärmiselt oluline, et väikeriik suudaks jääda abi saabumiseni võitlusvõimeliseks. Võimalikud on erinevad lähenemised, sh partisanivõitluse idee (metsavennad) või selle tänapäevane analoog *linna-vennad ja -õed*, mis arvestab paremini tänapäeva noorsoo oskusi. Lisaks on võimalik eelisarendada tugevdatud piirikaitset, kasutades nüüdisaegseid sensoreid ja relvasüsteeme. Samuti on mõeldav kaitsebastionide kontseptsioon, mis võimaldaks kaitset ainult osale riigi territooriumist või majandusest. Kõik need võimalused eeldavad eriomast väljaõpet, varustust ja planeerimist, mida tuleks omakorda õppustel regulaarselt katsetada, et jaguks eespool kirjeldatud paindlikkust ja nõtkust.

2.2.10. Liitlastele ligipääsu võimaldamine

Kui väikeriik ei suuda pikaajaliselt oma huve kaitsta, peab ta lootma välisliitlaste valmidusele appi tulla. See eeldab ligipääsu võimaldamist. Ilma selleta võivad ettevaatlikumad liitlased pidada oma sissetungi hinda liiga kõrgeks ja kasutada seda kõrvalehoidmise ettekäändena. Ligipääsu võimaldamine hõlmab piisava hukukindlusega sadamaid ja lennuvälju, koondumisalasid, ühendusteid ning ühtlasi kasutatavat õhuruumi ja mereala, arusaamist ühenduste geograafilistest piirangutest ja infokiirteid. Ideaalis tuleks rahuajal valmistada ette erinevaid tugevdatud ja kindlustatud objekte, kuigi see oleks suur koorem väikeriigi niigi piiratud vahenditele. Samas võib ilma ligipääsu

võimaldamiseta liitlaste sekkumine viibida või koguni olla takistatud. Liitlaste ligipääsuvõimaluste analüüs on tõenäoliselt vastase jaoks tähtis tegur.

2.2.11. Kokkuvõte

Suurema ja võimsama naaberriigi võimaliku vaenutegevuse korral võivad väikeriigid tunda ahvatlust kasutada ennetavat ründetaktikat. See taktika on end minevikus hästi tõestanud, kuid sellega kaasnevad omad ohud. Üks võimalik risk on anda moraalne üleolek vastasele, näides ise agressorina. Seetõttu peab kaitsepositsioonil olev pool suutma esimese löögi üle elada ja sellest hoolimata vastu hakata. Seda aspekti tuleb arvestada ka väestruktuuride ja kaitseplaanide väljatöötamisel. Lõppkokkuvõttes sõltub heidutuse edukus sellest, kas agressioon õnnestub muuta vastasele ebasoovitavaks valikuks. Seda saab teha näiteks tugeva kaitse abil, mis ei võimaldaks vastasel eesmärki saavutada, kuid tänu nüüdisaegsetele sensoritele ja täppisrelvadele on väikeriikidel võimalik tõsiselt kaaluda ka karistusheidutust. Täpsemalt: kui võimalik vastane on teadlik väikeriigi suutlikkusest ohustada midagi tema jaoks väärtuslikku (nt oluline taristu või tööstuspotentsiaal, režiim või võtmeisikud), ei pruugi vaenutegevuse võimalik kasu talle enam nii atraktiivne tunduda. Ründeiseloomuga sihtmärgistamine võib sageli olla tunduvalt vähem kulukas kui samaväärse kaitsevõimega väetüksused.

2.3. Sidumine poliitikakujundamise ja väevõimetega

Poliitikakujundamise ja väevõime loomise aruteludes on analüüsimisel soovitatav aluseks võtta ründekünnise kuuel funktsioonil põhinev teoreetiline raamistik. Kokkuvõtvalt on ründekünnise funktsioonid järgmised.

1. Tavaheidutus – suutlikkus mõjutada võimaliku vastase tasuvusanalüüsi enne ründeotsust või konflikti eskaleerumist. See hõlmab võimet vastast takistada või karistada, tahet ja valmisolekut seda võimet vajaduse korral kasutada ning võimalikule vastasele, oma elanikkonnale ja kolmandatele pooltele sellest võimest ja valmisolekust märkuandmist.
2. Kaitse – suutlikkus tekitada märkimisväärset kahju, hoida ära või aeglustada vastase edasitungi ning nurjata vastase ajakava juhul, kui tavaheidutus ei anna loodetud tulemusi.
3. Marker – riiklike huvide tähistaja. See tähistab huve, mida ollakse valmis kaitsma (peamiselt sõjalise kohalolekuga) ning mis on suunatud vastasele, oma elanikkonnale ja kolmandatele pooltele.

4. Hoiatussignaal – rahvusvahelise kogukonna vaenutegevuse olukorrast teavitaja. Teavitab nt väeüksuste, õhukite ja laevade ettesiirmisest, mis sunniks vastast neid konflikti algetapis ründama.
5. Päästik – mehhanism, mis tõmbaks sõbralikud ja liitlasjõud kaasa rünnatava riigi kaitsele.
6. Takistus – meetmed vastase hübriidtaktikate pareerimiseks. Appi võetakse nii sõjavägi kui ka paramilitaarsed ja korrakaitseüksused, et sundida vastane taanduma või avalikult sõjalist jõudu kasutama.

Ründekünnise kontseptsiooni kasutusvõimaluste analüüsiks määratleti uuringus kaks alusstrateegiat. Väikeriigi reageerimine rünnakule jõulise ja aktiivse kaitsetegevusega konflikti algusjärgus võib anda konfliktile laiema tähelepanu ja intensiivsuse ning ühtlasi näidata riiki julge ja raskusi trotsivana. See võib aidata liitlastel kiirelt ja toetavalt tegutseda. Samas võib selline tegevuskäik anda alust kahtluseks ülemäära rutakas tegutsemises. Kuivõrd selle strateegia eesmärk on kiirendada liitlaste ühinemist kaitsetegevusega, oleks teine võimalus venitada konflikt pikemale ajale, kandes seejuures hoolt, et väikeriik oleks suuteline abi saabumiseni vastu panema.

Esimene analüüsiv strateegia keskendub konflikti venitamisele, aeglustades vastase edasitungi, et võita juurde aega väljastpoolt saabuva abi kohalejõudmiseks, reserve aktiveerimiseks ja lõimimiseks ning sõbralike tugevdušjoudude vastuvõtuks. Selle strateegia puhul on peamised ülesanded hoida oma jõud terviklikud ning korraldada valikuline, osaline või üldmobilisatsioon, olles samal ajal suuteline pakkuma saabuvatele sõbralikele jõududele vastuvõtva riigi toetust. See strateegia hõlmab ka sõjalisi ülesandeid, mille eesmärk on lagundada vastase jõude okupeeritud aladel ja takistada ligipääsu sõbralike jõudude mahalaadimisjaamadele. Siinses artiklis viidatakse sellele strateegiale nimega „Protect the Skeleton“.

Teine analüüsiv strateegia keskendub konflikti intensiivsuse ja tähelepandavuse tahtlikule võimendamisele, et väljastpoolt saabuv abi jõuaks suurema tõenäosusega kohale õigel ajal. Ühtlasi on selle mõte anda maailmale üheselt mõistetavalt märku, et toimumas on kallaletung, ning demonstreerida oma võitlusvalmidust, rünnates ka ise vastasele väärtuslikke sihtmärke. Selle lähenemise puhul on oluline teada, mida vastane väärtustab, hinnata adekvaatselt iseenda võimet neid sihtmärke mõjutada ning anda selgelt märku niisugusest võimest ja valmisolekust seda kasutada. Artiklis viidatakse sellele strateegiale nimega „Punch Back Hard“.

3. Poliitiliste valikute ja väevõimete analüüs

Et siduda ründekünnise kontseptsioon poliitikakujundamise ja kaitseplaneerimisega, kasutab artiklis esitatud analüüs paljude kaitseministeeriumide ja ühendstaapide riigikaitse planeerimise tavapäraseid vahendeid ja meetodeid.

Esmalt sõnastati ründekünnise kasutamise poliitiline kontekst ja planeerimise alus.

Järgmisena järgiti tegevusstrateegiate ja ette antud planeerimiseelduste puhul poliitilise juhise lihtsustatud formaati. Sõnastati valitsuse eesmärgid, soovitud poliitilised ja sõjalised lõpptulemused, soovitud toime vastase tegevusplaanide mõjutamisel, sellest lähtuvad sõjalised ülesanded ning kaasnevad piirangud ja välistused.

Edasi määratleti mõlema strateegia puhul peamised ülesanded väe- ja relvaliigiti. Need puudutavad eriüksusi, maa-, õhu- ja mereväge, elektroonilist ja kübersõjategevust ning strateegilist kommunikatsiooni.

Neljandas künniskaitse strateegiate analüüsielastapis määratleti eespool kirjeldatud poliitilise juhise järgi seatud ülesannete täitmiseks vajalikud sõjalised väevõimed, kasutades NATO väevõimete alusdokumente („Capability Hierarchy“, 2015; „Capability Statements“, 2016). Nõutavad väevõimed määratleti, kasutades väevõime põhivaldkondi *manööver ja tulejõud* (ingl 'engage'), *logistiline toetus* ('sustain'), *juhtimine ja side* ('command, control, and communications'; C3), *väekaitse* ('protect') ja *luure* ('inform'). Väärrib rõhutamist, et analüüs oli teadlikult kvalitatiivne, st ei arvestatud väikeriigi sõjaväe suurust, organisatsioonilist struktuuri, valmidusastmeid ega ka ühtegi kindlat platvormi või relvasüsteemi.

Lõpuks hinnati mõlemat strateegiat ründekünnise kuue funktsiooni alusel, käsitleti mõlema strateegia tugevusi ja nõrkusi ning formuleeriti esialgsed järeldused.

4. Kahe alternatiivse tegevusstrateegia analüüs

4.1. Eeldused ja piirangud

Järgnevalt esitatud eeldused ja piirangud kehtivad ühtviisi mõlema strateegia korral.

Ründekünnise kontseptsiooni tegevusstrateegiate analüüsi ja rakendamise piiritlemiseks määratleti järgmised olulised aspektid. Analüüsi alus on riigi, mitte riikide liidu või NATO perspektiiv. Analüüs keskendub sõja strateegiatasandile ehk keskvalitsusele ja relvajõududele tervikuna. Vaatluse

alt jäävad välja väeliike ja relvasüsteeme puudutavad aspektid. Ründekünnise mõistet otsustati kasutada nii heidutamise (tõkestamine ja karistamine) kui ka kaitsetegevuse kontekstis. Kaitsepoliitikas laiemalt hõlmab see ka julgeoleku tugevdamist (ingl *reassurance*). Ajaliselt katab analüüs peamiselt konfliktieelset etappi, hõlmates ka relvakonflikti alguspäevi. Analüüs keskendub tavapärasele sõjategevusele ja kuigi tuumarelva kasutamist peeti teoreetiliselt võimalikuks, ei arvestatud sellega analüüsi üles ehitades. Seda eelkõige seetõttu, et väikeriigid ei otsi võimalusi omandada tuumarelv ja kaitsepositsioonil pool ei kaalu kasutada tuumarelva esmajärjekorras. Ühtlasi on oluline märkida, et analüüs ei püüa tekitada poliitilist diskussiooni. Eesmärk on töötada välja professionaalselt pädevad ja sisemise vastuoluta võimalikud tegevusstrateegiad.

Planeerimiseeldustes lepiti kokku, et analüüs keskendub Euroopas asuvale väikeriigile, kellel on toimivad transatlantilised suhted, ning see on toimiva valitsusega demokraatlik riik. Lisaeldus oli liitlaste ja/või partnerriikide olemasolu. See tähendab, et vaatlusalusel riigil on võimalus saada abi teistelt riikidelt, kuid arvestada tuleb sellega, et abistamisotsuseid (sh abi olemus ja ajastus) teevad teiste riikide valitsused ja neid ei saa pidada enesestmõistetavaks. Seega peab väikeriik esialgu seisma ise enda eest ja suutma abi saabumiseni vastu pidada. Seejuures võivad sammud, mida väikeriik oma kaitsmiseks ette võtab või jätab tegemata, mõjutada teiste riikide abiandmise tõenäosust, ajastust ja ühtlasi olemust.

Analüüsis lähtuti ka eeldusest, et rünnatud riigi valitsus võtab vastu kogu liitlaste või partnerite pakutava abi. Samas eeldati piisavat enesekaitsevõimet konflikti algetappides ehk abi saabumiseni. Riigisisiselt arvestati eeldusega, et kaitsevägi saab tugineda teiste riigiasutuste abile, et liitlaste ja partnerite kaudu lisandub järk-järgult lisavõimeid ning et kehtestatakse õiguslik erirežiim (sõjaseisukord), mis võimaldab kasutada lisa-, eelkõige tsiviilressursse sõjalise kaitse eesmärgil.

Vastase puhul eeldati, et kuigi oma jõud lähtuvad rahvusvahelisest õigusest, ei pruugi vastane seda teha. Lisaks eeldati, et vastasel on võrreldes rünnatava väikeriigiga märkimisväärne ülekaal elavjõus ja tehnikas, kuid see ei pruugi nii olla kõikide liitlaste või partnerite jõudude ühendamisel.

Ühtlasi seati eeldus, et kummagi tegevusstrateegia alus on konflikti tahtliku eskaleerimise taktika, mille eesmärk on liitlasi ja partnereid kaasa tõmmata, ning et kaitses olev pool on kõrgema valulävega. Teisisõnu, üks pool näeb piiratud eesmärkide ja vahenditega konflikti, teisele poolele on see aga elu ja surma küsimus.

Piirangute ja välistuste puhul lähtuti sellest, et esiteks peab kaitsepositsioonil oleval poolel olema iseseisev võime rünnata vastase suure väärtusega sihtmärke ja ta peab olema sellest ka selgelt märku andnud, püüdes mõjutada niimoodi vastase arvestusi võimalikest võitudest ja kaotustest. Lisaks peab olemasolevaid, eelkõige heidutamiseks mõeldud väevõimeid saama kombineerida kaitsevõimega. Ühtlasi peab keskvalitsus kasutama ainult riigisiseseid ressursse ning soovitud eesmärkide saavutamiseks tuleks seda teha võimalikult väheses mahus.

4.2. Tegevusstrateegia „Protect the Skeleton“

4.2.1. Poliitikasuunised

Tegevusstrateegias „Protect the Skeleton“ on keskvalitsusel poliitilis-strateegilisel tasandil neli eesmärki:

- 1) säilitada riigi tasandi olukorrateadlikkus;
- 2) vältida relvakonflikti, kuid heidutuse ebaõnnestumisel alustada relvastatud vastupanu;
- 3) kaitsta suveräänsust ja riigi huve, hoida territoorium ühtne;
- 4) hoida ühiskond sidus.

Soovitav poliitiline lõpptulemus:

- 1) *status quo ante bellum* (lad 'sõjaeelne seisukord') on taastatud, valitsus on olnud katkestusteta järjepidev;
- 2) saavutatud on rahvusvahelise kogukonna üksmeelne toetus.

Analüüsi sõjalis-strateegilisel tasandil teisedati eespool loetletud keskvalitsuse eesmärgid ja soovitud poliitilised lõpptulemused järgmisteks soovitud sõjalisteks lõpptulemusteks:

- 1) vastane on edukalt heidutatud või ...
- 2) ... relvajõudude hädavajalikud osad on endiselt tegevusvalmis, võimaldades kokku kutsuda reservüksusi ja lõimida need kas valikulises, osalises või üldmobilisatsioonis ning viia ellu järgnevaid ründeoperatsioone koos liitlaste või partneritega, et taastada riigi suveräänsus ja territoriaalne ühtsus;
- 3) tsiviilvõimudele on antud ühiskonna sidusana hoidmiseks vajalikku abi;
- 4) vastasel ei ole õnnestunud saavutada otsustavat tulemust.

Määratleti kaks toimekogumit vastase mõjutamiseks:

- 1) ründekünnise heidutaspekt:
 - kindlustunne, et konflikt võib venida pikale;
 - kindlustunne, et liitlased reageerivad;
- 2) ründekünnise kaitseaspekt (oma jõudude vaade):
 - ligipääsu võimaldamine appi tulevatele sõbralikele jõududele;
 - sõbralike jõududega koostegutsemise võime tagamine;
 - olukorradeadlikkus ja eelnev planeerimine;
 - piisavalt hukukindlad olulised väevõimed;
 - vastase tegevusvabaduse takistamine.

Eelneva alusel sõnastati järgmised sõjalised ülesanded:

- 1) viivitada vastase edasitungi, et võimaldada reservide aktiveerimist ja lõimimist ning sõbralike tugevdusvägede vastuvõttu,
 - hoides oma jõud terviklikud,
 - viies ellu reservvägede valikulise, osalise või üldmobilisatsiooni,
 - olles võimeline pakkuma saabuvatele sõbralikele jõududele vastuvõtva riigi toetust;
- 2) lagundada vastase jõude okupeeritud aladel;
- 3) takistada vastase ligipääsu sõbralike jõudude olulistele mahalaadimis- jaamadele.

Peale mõlemale strateegiale omaste eelduste ja piirangute määratleti ka üks aspekt, mis iseloomustab ainult tegevusstrateegiat „Protect the Skeleton“. Nimelt leiti, et heidutustaktika kasutamisel tuleks piirangutes hoida üksused astmeliselt valmis reageerima muutlikes oludes vajaliku paindlikkusega.

4.2.2. Peamised ülesanded

Peamised sõjalised ülesanded täpsustati väe- ja relvaliigiti.

Erioperatsioonide vägede ülesanne on teha strateegilist luuret ja pakkuda oma jõududele sõjalist tuge.

Maaväe puhul tuli eristada manööver- ja abiüksusi. Manööverüksuste ülesanne on kaitsta määratud piirkondi, viivitada vastase edasitungi, hoida reserve tegutsemisvalmis² ning kaitsta maismaa ühendusteid. Abiüksuste

² Tegelikud valmisolekunõuded sõltuvad riigi geograafiast, ette antud ajaraamidest ja ressursidest ning varuplaanist. Tähistus *tegutsemisvalmis* viitab valmisolekutasele, mis on praeguseid ressursse arvestades operatsioonitasandil vajalik ja kestlik.

ülesanne on hoida keskvalitsuse kontrollitaval territooriumil avalikku korda ja ühiskondlikku sidusust, et oma ja sõbralikel jõududel oleks liikumisvabadus ning oluline taristu oleks kaitstud.

Õhuväe ülesanne on tagada tuvastatud õhupilt (*recognized air picture; RAP*), mahalaadimislennujaamade (*airport of debarkation; APOD*) kaitstus ja valmisolek tegutseda ajutiselt taristult ning pakkuda õhuveoteenust ja õhukaitset.

Mereväe ülesanne on tagada tuvastatud merepilt (*recognized maritime picture; RMP*), mahalaevatamissadamate (*seaport of debarkation; SPOD*) kaitstus ja mereühenduste (sea lines of communication; SLOC) ning takistada mereala valdamist.

Elektroonilise ja kübersõjategevuse eest vastutava üksuse ülesanne on takistada vastasel elektromagnetilise sagedusala kasutamist, kanda hoolt vahendite ja süsteemide kaitse eest ning korraldada kübersõjalisi ründe- ja kaitsetegevusi.

Strateegilise kommunikatsiooni ülesanne on korraldada infosõja ründetegevusi ja vastuoperatsioone ning psühholoogilist kaitset.

4.2.3. Vajalik sõjaline võime³

Eespool kirjeldatud ülesannete elluviimiseks ja täitmiseks vajalikud sõjalised võimed saab kokku võtta järgmiselt: rohkem jalaväelasi ning vähem ja madalama taseme tehnoloogiaga relvasüsteeme ja platvorme.

4.3. Tegevusstrateegia „Punch Back Hard“

4.3.1. Poliitikasuunised

Tegevusstrateegia „Punch Back Hard“ puhul on keskvalitsuse poliitiliste strateegilise tasandi eesmärgid ja soovitatavad poliitilised lõpptulemused samad mis strateegial „Protect the Skeleton“:

- 1) säilitada riigi tasandi olukorratadlikkus;
- 2) vältida relvakonflikti, kuid heidutuse ebaõnnestumisel alustada relvastatud vastupanu;
- 3) kaitsta suveräänsust ja riigi huve, hoida territoorium ühtne;
- 4) hoida ühiskond sidus.

³ Selle strateegia elluviimiseks vajaliku võimekogumi detailsem kirjeldus on artiklist välja jäetud, et seda oleks võimalik avaldada juurdepääsupiiranguta.

Soovitav poliitiline lõpptulemus:

- 1) *status quo ante bellum* on taastatud, valitsus on olnud katkestusteta järjepidev;
- 2) saavutatud on rahvusvahelise kogukonna üksmeelne toetus.

Soovitav sõjaline lõpptulemus:

- 1) vastane on edukalt heidutatud või ...
- 2) ... agressioon on tõrjutud;
- 3) tsiviilvõimudele on antud ühiskonna sidusana hoidmiseks vajalikku abi.

Määratleti kaks toimekogumit vastase mõjutamiseks:

- 1) ründekünnise heidutusaspekt:
 - vastase rahvusvahelise usaldusväarsuse kaotus;
 - vastase mainekahju;
 - vastase režiimi ohustamine;
 - vastase kaubandussuhete katkestamine;
 - tõenäosus kaotada kontroll konflikti üle;
- 2) ründekünnise kaitseaspekt:
 - ülioluliste varade kaotus vastase poolel;
 - vastase ajakava nurjamine;
 - vastase ründevõime vähenemine;
 - vastase suurenenud haavatavus.

Eelnevast lähtudes sõnastati strateegia „Punch Back Hard“ sõjaline ülesanne järgmiselt: demonstreerida võimet ohustada vastase jaoks väärtuslikke sihtmärke, arvestades tema võimalikku kasu edukast ründetegevusest.

Selle ülesande elluviimiseks peavad olema täidetud järgmised kolm aspekti, mis mõjutavad edasiste ülesannete ja võimevajaduste määratlemist:

- 1) suutlikkus aru saada, mida vastane väärtustab;
- 2) tehniline võime mõjutada vastasele väärtuslikku;
- 3) vastasele selle võime teadvustamine (sh valmidus seda võimet kasutada).

Peale mõlema strateegia ühiste eelduste ja piirangute määratleti ka aspektid, mis iseloomustavad ainult tegevusstrateegiat „Punch Back Hard“.

Lisaeeldus on keskvalitsuse valmisolek teha raskeid otsuseid ja kulutada lühikese ajaga suures mahus riigi ressursse. Arvestada tuleb ka lühikese eelhoiatusega, mis on mõõdetav pigem päevades kui kuudes. Lisaks tuleb mõelda sellele, et vastasel on poliitilised ja geograafilised eesmärgid, mis võivad tunduda esmapilgul piiratud.

Piirangutes on kaks lisaaspekti: vajadus hoida üksused suurendatud valmisolekus ning arusaam, et kui ründekünnis ületatakse ja see strateegia käivitub, siis ei ole tõenäoliselt enam võimalik naasta poliitiliselt *status quo ante* juurde.

4.3.2. Peamised ülesanded

Peamised sõjalised ülesanded täpsustati väe- ja relvaliigiti.

Erioperatsioonide vägede ülesanne on eriluure, mis keskendub sihtmärgi kinnistamisele ja suunatud rünnakutele.

Maaväe ülesanded jagunevad manööver- ja abiüksuste vahel. Manööverüksuste ülesanne on tagada suure ulatusega kaudtuli, korraldada reide ning kaitsta oma ründevahendeid. Lisavõimenõue on suurenenud liikuvus, sh õhupaiskeoperatsioonid. Abiüksuste ülesanne on korraldada territoriaalkaitset ja vastutada tagalaala julgeoleku eest.

Õhuväe ülesanne on tagada tuvastatud õhupilt (*recognized air picture; RAP*), korraldada õhuvastutegevusi ja õhuründeoperatsioone (sh võime rünnata vastase suure väärtusega sihtmärke) ning vastutada õhutõrje eest. Seejuures on õhutulejuhtimine (*joint tactical air control*) otsustava tähtsusega toetav väevõime.

Mereväe ülesanne on tagada tuvastatud merepilt (*recognized maritime picture; RMP*), takistada vastasel mereala valdamist, pealveetõrje ja aktiivne miinisõda ning tuletoetus maavägede operatsioonidele (sh pind-pind-tüüpi juhitud raketid).

Elektroonilise ja kübersõjategevuse eest vastutava üksuse ülesanne on korraldada elektroonilise ja kübersõja ründetegevusi.

Strateegilise kommunikatsiooni ülesanne on teavitada vastast oma sõjalisest võimest ja valmisolekust seda kasutada, pöörata enda kasuks tabamused ja muud edusammud ning korraldada infooperatsioone.

4.3.3. Vajalik sõjaline võime⁴

Eespool kirjeldatud ülesannete elluviimiseks ja täitmiseks vajalikud sõjalised võimed saab kokku võtta järgmiselt: vähem kergejalaväeüksusi, kuid rohkem ja kõrgtehnoloogilisemaid süsteeme ja platvorme. Selle võimekogumi tuum on suure ulatusega kaudtuli, välja arendatud õhuoperatsioonide elluviimise võime ja suur mobiilsus.

⁴ Selle strateegia elluviimiseks vajaliku võimekogumi detailsem kirjeldus on artiklist välja jäetud, et seda oleks võimalik avaldada juurdepääsupiiranguta.

5. Üldhinnang, tugevused ja nõrkused

5.1. Tegevusstrateegia „Protect the Skeleton“

5.1.1. Ründekünnise funktsioonidel põhinev hinnang

HEIDUTUS: rahuldav või nõrk. Analüüsi põhjal tundub, et see strateegia ja sellega seonduv võimekogum ei vasta operatsioonilise usutavuse (*operational credibility*) kriteeriumile. Hinnang sõltub sellest, kas ohustatakse riigi territooriumi või mitte. Karistusheidutuse aspektist võiks sellele anda ka rahuldava hinnangu. Kui analüüsida seda aga tõkestusheidutuse aspektist, siis on hinnang veelgi madalam, sest see sõltub reservide aktiveerimiseks ja lõimimiseks kasutatavast ajast. Seejuures tuleb arvestada, et väikeriigi territoorium ei ole aja võitmiseks piisav.

KAITSE: hea või rahuldav. Hinnang sõltub vastase eesmärkidest: kas sihiks on vallutada territoorium või peale suruda poliitilisi muudatusi. Esiimesel juhul on vaadeldav strateegia ja sellega kaasnev võimekogum nõuetekohane. Teisel juhul tõenäoliselt mitte eriti, kuna see sõltub reservi mobiliseerimiseks ja lõimimiseks kasutada olevast ajast.

MARKER: nõrk

HOIATUSSIGNAAL: rahuldav

PÄÄSTIK: hea

TAKISTUS: hea

5.1.2. Tugevused

See strateegia ja sellega seotud võimekogum rajaneb ettearvatavusel, mis on eduvõimalusega heidutuse põhijoon. Ühtlasi on see majanduslikult ja operatsiooniliselt mõõdetav ja poliitiliselt vastuvõetav. See strateegia võimaldab pikendada konflikti kestust, hoides sõjategevuse liitlaste või partnerite saabumiseni aktiivse. Pikaajaliselt suurendab see ka tõenäosust, et vastaspool kaotab riigisisese poliitilise toetuse oma tegevusele.

5.1.3. Nõrkused

See strateegia ja sellega seotud võimekogum sõltub reservelementide mobilisatsiooniks ja lõimimiseks kasutada olevast ajast. Strateegia tõhusus oleneb sellest, kas vastase eesmärgid on territoriaalsed või mitte. Selle strateegia kasutamisel pikeneb konflikti kestus ning nii riskitakse rahvusvahelise tähelepanu hääbumise ja kohaliku elanikkonna väljakurnamisega.

5.2. Tegevusstrateegia „Punch Back Hard“

5.2.1. Ründekünnise funktsioonidel põhinev hinnang

HEIDUTUS: hea. See hinnang sõltub küll vastase hinnangust kasutatavate väevõimete operatsioonilise usutavuse (*operational credibility*) kohta ning taandub suuresti oma jõudude suutlikkusele anda vastasele karistavaid lööke ja vastase suutlikkusele neid tõrjuda.

KAITSE: rahuldav. Selle strateegiaga seonduv sõjaliste võimete kogum hõlmab küll nii heidutus- kui ka kaitsevõimeid, kuid puudu jääb jätku-tegevusvõimest. See tähendab, et relvakonflikt kulmineerub juba algetapis.

MARKER: hea

HOIATUSSIGNAAL: hea

PÄÄSTIK: hea

TAKISTUS: hea või rahuldav. Hinnang sõltub konflikti stsenaariumist. Heidutuse korral on see „hea“, seevastu hübriidstsenaariumi „Viisakad rohelised mehikesed“ korral „rahuldav“.

5.2.2. Tugevused

See strateegia ja sellega seotud võimekogum võimaldab kohest ja tõsiselt võetavat vastureaktsiooni, mis on tõhus mitteterritoriaalsete ohtude või ähvarduste korral.

5.2.3. Nõrkused

Seda strateegiat ja võimekogumit kasutades on raskuskese konflikti algetapis ning see kulutab kiiresti riigi ressursse. Strateegia alus on konflikti kontrollitud eskaleerimine. Sellega kaasneb oht kaotada rahvusvahelise kogukonna toetus, kui rünnatud riigi reaktsiooni tõlgendatakse ülereageerimisena, seda eriti mittekineetilise hübriidsõja stsenaariumi korral. See strateegia ja kasutatav võimekogum ei võimalda rünnakule astmeliselt reageerida.

6. Analüüsitulemused ja järeldused

Analüüsi aluseks võetud kvalitatiivne lähenemine ei võimalda selgitada, kumb strateegia eeldaks rohkem või vähem raha ja inimjõudu. See ei olnudki eesmärk. Siiski tuleb arvestada, et ressursse napib ka edaspidi. Seetõttu saab igasugune tulevikuvõimete peenhäälestus sama ressursimahu korral toimuda ainult võitleva jõu suurust ja tehnilist keerukust ning seda toetava organisatsiooni osakaalu muutes. Teisisõnu, kui võitleva jõu maksimumsuurus on kindlaks määratud, siis keerukamate relvasüsteemide kasutamisel on tarvis

suuremat logistilist tuge. Kuna varustus- ja hoolduskomponendid nõuavad rohkem inimjõudu, jääb vähemaks eesliinil võitlejaid. Kui vaadelda lahinguruumis saavutatavaid tulemusi, on inimjõu vähesust võimalik kompenseerida mastaapsema tulejõuga. Sellest vaatenurgast võib väita, et tegevusstrateegia „Protect the Skeleton“ kasutamiseks vajalik väejõud hõlmab rohkem jalaväelasi ning väiksemat arvu ja lihtsama tehnoloogia relvasüsteeme ja platvorme. Seevastu tegevusstrateegia „Punch Back Hard“ kasutamiseks vajalik väejõud hõlmab vähem kergejalaväge ning eeldab suurt arvu kõrgtehnoloogilisi süsteeme ja platvorme.

Traditsiooniliste väevõimete perspektiivist kattuvad vaadeldavad strateegiad aga märkimisväärselt. Nende võimalike strateegiate kasutamiseks vajalike võimekogumite peamine erinevus on see, et strateegia „Punch Back Hard“ tugineb rohkem suure ulatusega kaudtulele ning sellel on enam välja arendatud õhuoperatsioonide mõõde ja suurem mobiilsusvajadus. Kuigi mõlema strateegia puhul kehtivad nii juhtimise kui ka logistilise toe ja lahinguteeninduse kohta ühesugused kvalitatiivsed nõuded, sõltub nende funktsioonide maht, neid tagava organisatsiooni struktuur ja valmisolekutase teistest võimefunktsioonidest. Need on manööver ja tulejõud, väekaitse ja luure, mille maht, organisatsiooni struktuur ja valmisolekutase sõltub omakorda riigi geograafiast, poliitilisest kontekstist ja aluseks võetud tegevusplaanidest.

Kahe kirjeldatud strateegia ja nende võimekogumite võrdlus ründekünnise kontseptsiooni kuue funktsiooni põhjal näitas, et päästiku ja takistuse alusel on mõlemad strateegiad üsna võrdsed. Strateegial „Punch Back Hard“ on mõnevõrra parem tulemus hoiatussignaali valdkonnas, kuid markeri funktsiooni alusel on see strateegia tunduvalt parem strateegiast „Protect the Skeleton“. Kaitsefunktsiooni arvestades on mõlemad strateegiad rahuldavad. Seejuures on strateegial „Protect the Skeleton“ veidi paremad väljavaated juhul, kui jääb piisavalt aega reservelemente mobiliseerida ja lõimida. Seevastu heidutusfunktsiooni alusel on strateegia „Punch Back Hard“ tulemuslikkus märgatavalt parem kui strateegial „Protect the Skeleton“.

Kokkuvõtvalt nähtub esmaanalüüsist, et ründekünnise mõistet saab kasutada läänemaailmas üldtunnustatud ja laialdaselt levinud kaitseplaneerimise metodoloogia kontekstis. Hinnates kahte strateegiat ründekünnise funktsioonide alusel, osutub strateegia „Punch Back Hard“ tõhusamaks kui „Protect the Skeleton“, olles tunduvalt parem ka heidutuse valdkonnas.

Dr JAAN MURUMETS

Kaitseväge Akadeemia rakendusuuringute osakonna ressursihalduse grupi juhataja